

Dr. Pogácsás Anett

SZERZŐI JOG ÚJRATÖLTVE

„Nem tudjuk, milyen sors várna Beethovenre és Goethére,
ha az emberek kizárólag készpénzben fejezhetnék ki
a művészek iránti elismerésüket.”
Rejtő Jenő

Valamennyi, a szerzői jog gyökereit, kialakulását vizsgáló írás a régmúltba tekint vissza, pedig a szerzői jog alapkérdései hosszú évtizedek óta letisztultnak mondhatóak.¹ Legalábbis vonatkozó jogszabályaink, a tudományos munkák, a különféle szerzői joggal foglalkozó hazai és nemzetközi szervezetek tevékenysége mind azt engedik feltételezni, hogy mindenki számára egyértelmű, kit nevezünk szerzőnek, mi minősül szerzői alkotásnak, és hogy egyáltalán miért létezik szerzői jogi védelem. Az elmúlt hónapokban számtalan olyan tanulmány, illetve egyéb írás látott napvilágot, amely a szerzői jog alapjait kérdőjelezi meg, egyre erősebben felidézve a már évtizedek óta előrevetített víziót a „szerzői jog haláláról” vagy legalábbis „gyökeres átalakulásáról”.²

Ezeket a véleményeket olvasva joggal merülhet fel bennünk a kérdés: valóban a támadás középpontjába állított „szerzői jog” az, amely káros és felesleges, amely sokak szerint indokolatlanul gátolja a technikai haladást, és amely ebből adódóan szükségszerűen halálra lenne ítélve?³ Nem lehet eleget hangsúlyozni a szerzői jog eredeti és alapvető célját, melyet tulajdonképpen egyetlen régi és új(szerű) elmélet, irányvonal sem hagyhat figyelmen kívül: sem akkor, ha fennmaradásra és fejlesztésre érdemesnek találja, sem akkor, ha túlhaladottnak és temetendőnek ítéli azt.

A napjainkra kialakult szerzői jogi védelem a különféle egyéni, eredeti alkotások szerzőihez kötődik, az alkotók azok, akik különféle személyhez fűződő és vagyoni jogokkal rendelkeznek műveikre vonatkozóan.⁴ Annak ellenére, hogy ez ma már egyértelmű és jól ismert jogszabályi rendelkezés, mégis érdemes elidőznünk ennél a kiinduló tételnél, és még egyszer átgondolni: mit is véd a szerzői jog? A válasz persze egyszerűnek tűnhet: elég a számos vonatkozó hazai, illetve nemzetközi jogforrás valamelyikét idéznünk annak érdekében,

¹ L. bővebben Mezei Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.). Jogelméleti Szemle, 2004. 3. sz.

² Vö. például Godfried-Willem Raes: Die Absurdität des Urheberrechts. In: Musiktexte Nr.25, Koeln, 1988 July/August.

³ Josh King: The death of copyright. 7 October 2010; <http://avvoblog.com/2010/10/07/the-death-of-copyright>.

⁴ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Budapest, CompLex Kiadó, 2006. p. 85.

hogy a ma létező szerzői jogi védelem tárgyát, valamint alanyát könnyűszerrel meghatározassuk. Azonban jó néhány tényező árnyalhatja válaszunkat, így az angolszász és a kontinentális jogrendszer eltérő megközelítéséből fakadó különbségek is. Ennek jelentőségét és érdekességét az alábbiakban egy, a Szerzői Jogi Szakértő Testület korábbi véleményében tárgyalt eset kapcsán szeretnénk bemutatni.

Valószínűleg sokak számára ismert az ún. Mátrix-ügy tényállása és az arra vonatkozó szakvélemény is.⁵ A „Mátrix – újratöltve” című film magyarországi bemutatója előtt egy sörmárka reklámfilmje került a közönség elé, amely a megkeresők szerint több szempontból is aggályos volt szerzői jogilag. Bár nem arról volt szó, hogy a reklámban a jól ismert mozifilmben látható eredeti jelenetek kerültek volna átvételre, azonban az sem volt elmondható róla, hogy az pusztán a film alapját képező ötletre épült volna. A Szerzői Jogi Szakértő Testület eljáró tanácsának megállapítása szerint a „Mátrix” című játékfilm „sajátos képi világa, jellegzetes irodalmi alakjai, drámai helyzetei” kerültek átvételre. A reklámfilmbe sűrített számtalan mozzanat (pl. a főszereplő mozdulatai, az üldöző ügynökfigurák, a menekülő főhőst irányító „operátor”, a falon futás, az áramló zöld mező) erősen egyéni, eredeti jelleget mutatott, tehát egyértelműen a mozifilm lényeges elemei kerültek felhasználásra.⁶ Az Sztj. szerint a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű anyagi és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére⁷ (a kivételeket most nem említve). Márpedig ez a felhasználás megtörténhet anélkül is, hogy ténylegesen másolásról lenne szó, tehát – például a fenti esetben – ha nem konkrétan a film egy jelenetét emelik be egy reklámfilmbe, hanem az adott egyéni, eredeti alkotás lényeges elemei kerülnek átvételre.⁸

A kiindulópont tehát az, hogy a szerzőt megillető személyhez fűződő és vagyoni jogok alapján nem csupán a *mű* valamilyen formában történő másolásához, többszörösítéséhez, hanem a mű *lényeges elemeinek* felhasználásához is a szerző engedélyére van szükség. Mindez az alkotó szellemi tevékenységének megbecsülését, a szerző – személyiségének és vagyoni jellegű érdekének – elismerését, honorálását jelenti.

Az angolszász rendszer ehhez képest más alapokon nyugszik. A szemléletes példát többek között a Norowzian v. Arks-ügy is szolgáltathatja, amelyben a brit filmrendező, Mehdi Norowzian sajátos technikával készített rövidfilmje felhasználásának megítélése osztotta meg a szerzői joggal foglalkozó szakembereket. A szóban forgó „Joy” című film egy egyedi módon táncoló karakter segítségével fejezi ki mondanivalóját, mely egyedi tánc azonban a valóságban utánozhatatlan, hiszen az az ún. „jump-cutting” technika alkalmazásával került megjelenítésre a képernyőn. Ez azt jelenti, hogy nem a főszereplő képessége, hanem az

⁵ Az SZJSZT „Játékfilm lényeges elemeinek jogosulatlan felhasználása reklámfilmben” című, 13/2003 számú szakvéleménye. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf. 4. sz., 2003. augusztus.

⁶ Uo.

⁷ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) 16. § (1) bekezdése.

⁸ Gyertyánfy: i. m. (4), p. 175.

egyedi vágási technika tette lehetővé az „ugráló” hatást, amelyet a figura produkál a filmben. A sajátos technikát alkalmazó rendező a filmet – más rövidfilmjeivel együtt – több reklámügynökséghez is elküldte abban bízva, hogy azok láttán valamelyik cég alkalmazza őt reklámfilmek rendezésére. Az Arks Ltd. látott is fantáziát a tehetséges művészen, és úgy döntött, hogy megbízza Norowziant készítsen a „The Snapper” című mozifilm egy jelenetéből a Guinness számára reklámfilmét saját „Joy” című alkotását is felhasználva. A „The Snapper” kiválasztott jelenete valóban igen alkalmasnak tűnt arra, hogy bevonják a reklámba, hiszen abban az egyik szereplő, egy bárba berohanó nagypapa épp egy pint Guinness-szel szeretné megünnepelni unokája születését. Norowzian szívesen tett volna eleget a felkérésnek, azonban ő nem a régi jeleneteket, filmeket szerette volna használni a reklámkampányban, hanem valami újat kívánt kitalálni. Az Arks Ltd. azonban ragaszkodott az eredeti elképzeléshez, így végül egy másik rendezővel szerződött annak megvalósítására. A reklámfilm el is készült „Anticipation” címmel, Norowzian pedig szerzői jogai megsértése miatt bírósághoz fordult: szerinte a „Joy”-ban látható eredeti, ugráló hatást keltő táncnak, illetve annak lényeges elemeinek az újonnan bemutatott reklámfilmbe engedélye nélkül történő felhasználása sérti szerzői jogait.⁹ Nem magának a filmnek mint szerzői alkotásnak a másolására hivatkozott – hiszen magából a „Joy”-ból nem került átvételre egyetlen konkrét jelenet sem –, hanem az annak alapjául szolgáló történetre és a benne megvalósított tartalomra kért szerzői jogi védelmet, tekintve, hogy az a vonatkozó hazai törvény által meghatározott „drámai mű” kategóriába tartozva ugyancsak szerzői alkotásnak minősül. Az elsőfokú bíróság ezzel az érveléssel nem értett egyet, viszont a másodfokú már valóban szerzői alkotásnak minősítette a film tartalmát.¹⁰ A fellebbviteli bíróság tehát akként foglalt állást, hogy a film tartalma mint drámai alkotás – beleértve a sajátos táncot és szerkesztési technikát is – részülhet szerzői jogi védelemben, azonban azt is megállapította, hogy a szóban forgó esetben az „Anticipation” *nem másolt lényeges* elemeket a filmből.¹¹ Végül tehát Mehdi Norowzian elvesztette a pert, ráadásul a reá kiszabott jelentős összegű eljárás költség hatására jó néhány szerző állt el keresetétől hasonló ügyekben.¹² Az eredményt látva az angol Kortárs Mű-

⁹ Copyright, Designs and Patents Act 1988.

¹⁰ „Joy itself had not been copied so there was no infringement of film copyright. The question was whether the story behind the film was protected by copyright as a dramatic work and if so whether such dramatic work had been copied. Mr Justice Rattee found against the claimant on both grounds” (kiemelés a szerzőtől).

¹¹ „In Lord Justice Nourse’s view it was perfectly possible for a film to be protected by two separate copyrights: film copyright in the film as such but also by dramatic copyright in the underlying story.”

„Although the Court of Appeal held that Joy was protected by copyright as a dramatic work, the Court agreed with the trial judge that such copyright had not been infringed since *no substantial part of that film had been copied*” (kiemelés a szerzőtől).

¹² Például Gillian Wearing is elállt keresetétől a Norowzian-ügy után, amelyet a Volkswagen Golf egyik reklámjának készítője ellen indított, állítva, hogy túlságosan is sok ihletet merítettek az ő Signs sorozatából.

vészetek Intézete tiltakozását fejezte ki, és a hazai szerzői jogi szabályozás sürgős reformját követelte.¹³ Az ügy mindenesetre komoly hatással van a reklámkészítő cégek mindennapjaira és a média világára, hiszen világossá vált, hogy míg a különféle filmalkotások tartalma mint eredeti drámai mű is védelemben részesül, addig a filmekben alkalmazott stílus és technika önmagában nem védett szerzői jogilag.

A két fenti ügyet összehasonlítva látható, hogy a kontinentális és az angolszász jogrendszerben egészen más alapokon nyugszik az alkotások szerzői jogi védelme és azok felhasználhatóságának megítélése. Azonban a két jogrendszerben az ügyek megítélése mégis (közel) azonos eredményre vezet. Ez a Szerzői Jogi Szakértő Testület egy későbbi ügyében vált egyértelművé. A *Mátrix*-ügyhöz hasonlóan újból egy mozifilm reklámfilmben történő felhasználása jelentette a kiindulópontot az ún. James Bond-ügyben. A kérdés ugyan ezúttal egyedül a merchandisingjog oldaláról került megközelítésre,¹⁴ tehát a „Halj meg máskor” című film jellegzetes és eredeti főszereplő alakjának reklámcélú felhasználása jelentett a megkeresők szerint szerzői jogi jogsértést.¹⁵ Mégis, a szakvélemény konklúziójának lényege jelen témánk szempontjából igen tanulságos, hiszen az eljáró tanács megállapítása szerint a reklámban szereplő figura sok szempontból emlékeztet ugyan a jól ismert 007-es ügynökre, mégsem valósult meg szerzői jogi jogsérelem. Mert bár a reklámfilm a mozifilm stílusára erőteljesen épít (a főszereplő szmokingot visel, sármjával elbűvöli a hölgyeket, hangja az ügynököt a mozifilmben szinkronizáló színész hangja, egy tudós új találmányt mutat be a főhősnek, többször, jelentőségteljesen elhangzik a „Bond”-ra emlékeztető „bont” szó), a szakvélemény szerint „amennyiben fel is használ bizonyos jellegzetes elemeket a 'Halj meg máskor' c. filmből, ezek legfeljebb az ötlet kategóriájába sorolhatóak, ekképpen szerzői jogvédelemben nem részesülnek.”¹⁶

A fentiek alapján tehát világos, hogy az angolszász szerzői jog elsősorban egy mű egészének vagy lényeges részének másolása ellen biztosít védelmet, ezt az oltalmat azonban napjainkra kiterjesztették a mű *lényeges elemeinek*, tartalmának átvételére is. A kontinentális rendszerben egyáltalán nem a másolás jelenti a kiindulópontot, hanem a mű bármilyen felhasználása, amelyhez – a törvényben megállapított kivételektől eltekintve – a szerző engedélye szükséges. Idetartozik tehát a mű lényeges elemeinek a felhasználása is, azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy valóban csak a jellegzetes tartalom átvétele, felhasználása engedélyköteles, egy adott mű jellegzetes stílusa, hangulata önmagában nem részesül védelemben (már csak a szerzői mű fogalmából következően sem, hiszen az ötlet nem tárgya a védelemnek).

¹³ *Matthew Beard*: Artists claim Honda copied their film in TV cog advert. The Independent, 28 May 2003.

¹⁴ Sztj. 16. § (3).

¹⁵ Az SZJSZT „Filmalkotásban szereplő jellegzetes és eredeti alak felhasználása reklámfilmben” című 15/2003 számú szakvéleménye.

¹⁶ Uo.

Így tehát elmondhatjuk, hogy a kontinentális és az angolszász rendszer alapvetően eltérő kiindulópontonról közelíti meg a kérdést, amint azt már a jogterület elnevezése is igen kifejezően mutatja számunka: a „copyright” kifejezéssel szemben a kontinentális „Urheberrecht”, „droit d’auteur”, „szerzői jog” nem a *másolást*, illetve az azzal kapcsolatos engedélyezést, hanem magát a *szerzőt* helyezi a középpontba. Persze ez a különbségtétel egyszerűsítőnek és felületesnek tűnhet, de kiválóan mutatja a két rendszer közötti alapvető szemléletbeli különbséget, mely magára a szerzői jog kialakulására vezethető vissza: gondoljunk csak arra, hogy 1580 körül épp az angolszász területeken jelent meg a „right to copy” kifejezés, mely a későbbi, már a „szerző javára szóló törvényes copyright előfutára”¹⁷ volt. Annak ellenére, hogy 1709-ben Stuart Anna statútuma már kimondta, hogy nem a kiadóknak, hanem a szerzőknek kell a védelem középpontjában állniuk, Angliában csupán 1988-ban került bevezetésre a szerzőt megillető személyhez fűződő jogok fogalma.¹⁸

A kontinentális szerzői jog történetében egészen más jellegű sarokkövekkel is találkozhatunk, példának okáért említhetjük a magyar szerzői jogi törvény megalkotását megelőző, a jogtudomány képviselői között fennálló vitát,¹⁹ amelynek során számos nyomós érv hangzott el amellet, hogy a szerző személyiségi jogai védendő értéket képviselnek.²⁰ Végül maga az első magyar szerzői jogi törvényünk is ezt a véleményt tükrözte.²¹ Az alkotó személyiségének előtérbe kerülésére igen nagy szükség volt: sokak szerint egyáltalán nem számított elítélendő cselekménynek más szerzői alkotásának felhasználása. Emellet a szerzők honorálása sem volt megoldott: gondoljunk csak a létfenntartásukért küzdő neves festőművészekre, megélhetésükkel bajlódó íróinkra, költőinkre. „A művészetek virágoznak, de a művészek sanyarognak. Ilyen abszurdum van nálunk”²² – hangzik el Ürmössy Lajos keserű megállapítása 1887-ben.

A történeti gyökerek különbözősége ellenére a nemzeti jogok fejlődése következtében, valamint a nemzetközi egyezmények és európai jogforrások hatására ma már mindkét jogrendszerben részletesen szabályozott a szerzői jog. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata szerint „[m]indenkinek joga van az általa alkotott tudományos, irodalmi vagy művészeti termékekkel kapcsolatos *erkölcsi és anyagi* érdekeinek védelméhez.”²³ Arra a kérdésre pedig, hogy mi a szerzői jog létjogosultsága mellett szóló legnyomósabb érv, elegendő lenne annyit mondanunk: *a szerző*.

¹⁷ Part Krisztina Katalin: A szerzői jogi szabályozás kialakulása Angliában, Németországban és az Egyesült Államokban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 4. sz., 2006. augusztus.

¹⁸ Copyright, Designs and Patents Act 1988.

¹⁹ Részletesen lásd: Mezei: i. m. (1).

²⁰ Vö.: Balás P. Elemér: Szerzői jog. In: Szládits Károly: Magyar Magánjog I., Grill Kiadó, Budapest, 1941.

²¹ Apáthy István: A szerzői jogról szóló törvény. Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből, MTA, Budapest, 1887/ 8. kötet.

²² Ürmössy Lajos: A magyar társadalom, az irodalom és művészet. Erdélyi Híradó, Kolozsvár, 1887. november 29. 279. szám.

²³ Az 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 27. cikk (2) bekezdése.

A szerzői jogra vonatkozó kritikai szemlélet szinte valamennyi képviselője egyetért azzal, hogy a szellemi alkotások védendő értéket képviselnek, és ők maguk is jogszerűtlennek ítélnék meg, ha a szerzői műveket más hozná saját neve alatt nyilvánosságra, méltatlan környezetben helyeznék el, engedély nélkül kereskedelmi célokra használnák fel stb. A támadások többsége a különféle kiadók és a közös jogkezelők ellen irányul, illetve a védelmi idő hosszára vonatkozik. A kritikai észrevételek számottevő része gazdasági megközelítésen alapul, illetve a közösségi érdekekre, a szólásszabadságra és az információhoz való hozzájutás jogára hivatkozik, de van, aki egyszerűen a szerzői jognak a technikai haladás következtében érvényesíthetlenné válásában és a modern kor társadalmi jellemzőiben látja a szerzői jog eljövendő halálának okát.²⁴ A különféle vélemények között mindenképp érdemes aszerint különbséget tennünk, hogy a jelenlegi szerzői jogi rendszer hatékonyságának kifogásolása mellett a szellemi alkotást létrehozó szerzők érdekeit figyelembe veszik-e, és új ötletekkel, kompromisszumos megoldásokkal az érdekek közelítésére törekednek; vagy a támadott „célpontok” (kiadók, jogkezelők, nagyvállalatok stb.) mellett – akarva vagy akaratlanul – magukat az alkotókat is „mélybe rántják”. Nem szükséges patetikus példákat hozunk annak érzékeltetésére, milyen veszélyes lehet, ha ebben az elkeseredett csatában épp a szerzőkről feledkeznénk meg. Sőt, még az is előfordulhat, hogy a (látszólag a) szerzők védelme érdekében született kezdeményezés vezethet épp az alkotók jogos érdekeinek sérelméhez.²⁵

Pedig a már-már összezapásokká fajult szóváltások, az egymás mellett gyakran elbeszélő felek feladata ma sem más, mint néhány száz évvel ezelőtt: egyensúlyban tartani a különféle jogos érdekeket. Az egyensúly megtalálását pedig semmiképp nem segíti elő a vélemények egyoldalú, gyakran indokolatlanul bántó formában történő hangoztatása, főként, ha annak nem a kompromisszum megtalálása a célja, hanem – nemegyszer tárgyi tévedésen alapuló²⁶ – öncélú viták gerjesztése. A szerzői jog nemcsak renomóját veszítette el napjainkra, hanem sajátos eredeti funkcióját is kezdjük szem elől téveszteni a különféle viták hevében.

A kompromisszumkeresés során nem feledhetjük el, hogy a szerzőknek mind a vagyoni, mind a személyhez fűződő jogait biztosítanunk kell. Hiszen alapvetően (a klasszikus szerzői művek esetében) valóban az alkotás öröme az, amely egy szerzőt műve létrehozására ösztönöz, és az alkotók valóban nem jogsértésként, hanem a közönség elismeréseként értékelhetik műveik széles körű felhasználását – azonban igencsak visszás lenne azt állítani, hogy a legkülönbélebb területeken alkotó művészek, tudósok, írók, költők számára nem is létezhet annál nagyobb öröm és elismerés, mint hogy egész életen át anyagi elismerés és bármiféle

²⁴ Vö.: *Glynn S. Lunney, Jr.*: The death of copyright: digital technology, private copying, and the digital millennium copyright act. *Virginia Law Review*, September, 2001.; *Eben Moglen*: Anarchism triumphant: free software and the death of copyright. *First Monday*, August, 1999.

²⁵ Vö.: *Gyenge Anikó*: „Érted haragszom, nem ellened” – néhány gondolat a védelmi idő meghosszabbításához. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 4. (114.) évf. 1. sz., 2009. február.

²⁶ Több vitát is gerjesztett a jól ismert „Happy Birthday to You” dallal kapcsolatban felröppent téves információ, mely szerint azt otthon, családtagjainknak elénekelve jogdíj fizetésére lennénk kötelesek. A kérdésről bővebben *Robert Ross*: Happy Birthday to You Too! *Southern Living*, 1 June 1997.

honorárium nélkül alkothatnak. Napjaink néhány egyoldalú, támadó hangvételű véleményét – nem nélkülözve némi cinizmust – az alábbi kérdésekben is összegezhethetnénk: hogyan is jöhet ahhoz egy szerző, hogy műve mások általi felhasználását megakadályozza, és önös érdekeire gondolva ne engedje a társadalom egyes tagjait, hogy abból ők termeljenek profitot helyette? Hogyan is képzelhetik egy film alkotói, hogy művüket nem használhatja fel a társadalom bármely tagja egy tetszőleges fogyasztási cikk népszerűsítéséhez? Hogyan is képzelheti egy író, hogy egész életének remekművei biztosíthatják saját és családtagjai megélhetését? A leginkább meglepőek azok a vélemények, amelyek képviselői a saját vagyoni érdekeikre hivatkozva kívánják a szerzőket vagyoni jogaiktól megfosztani.

A másik szélsőséget persze az jelenti, ha pusztán a vagyoni szempontok kerülnek előtérbe. Bár ma többször összemósódnak a fogalmak, hangsúlyoznunk kell: a szerzői alkotásokat nem lehet pusztán „adatként” vagy „információként” kezelni. Természetesen jogforrásaink az információhoz való hozzájutás, a közművelődés, a szociális és egyéb szempontok érdekében számos helyen tesznek kivételeket a felhasználás engedélyhez kötöttsége, illetve a díjfizetés alól, és egyáltalán a határozott védelmi idő léte is az érdekek alapvető egyensúlyozását célozza. (Itt csak óvatosan jegyzi meg e sorok szerzője, hogy nem biztos abban, hogy a mottóban emlegetett Beethoven felhőtlenül boldog lenne, ha tudná, hogy valamelyik remekműve annak köszönhetően, hogy az érdekeket kiegyensúlyozni igyekszünk, egy kiváló mosogatószivacs reklámozására szolgál.²⁷⁾

A helyzet a könyvnyomtatás megjelenésekor, majd később a XIX. században is hasonló volt: új társadalmi és technikai feltételek, különböző jogos érdekek. Ráadásul nem a szerzői jog az egyetlen olyan terület, ahol különféle érdekek állnak szemben egymással, sőt. Az egysíkú megközelítés – csakúgy, mint a korábbi kihívások alkalmával – ma is torzíthat, sőt, azzal a veszéllyel is fenyeget, hogy épp a „klasszikus” szellemi alkotások alkotói esnek áldozatul az átalakulásnak. Igaz, hogy mára komoly iparágak épültek rá a szerzői alkotásokra, a kiindulópont azonban még ma is ugyanaz: a szellemi alkotások védelme, a kreativitás ösztönzése.

Kétségtelen, hogy a szerzői jognak lépést kell tartania a technikai fejlődéssel, hogy figyelemmel kell lennie az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekeire.²⁸ Pusztán az alternatívát nem, vagy azt csak a szerzők érdekeinek figyelmen kívül hagyása mellett kínáló kritikák veszélyességére szeretnénk felhívni a figyelmet. Szerencsére egyre több példa van

²⁷ A 12. lábjegyzetben emlegetett *Gullian* is arra panaszkodott művének egy reklámkampányban történő felhasználása után, hogy „what really hurts is that it stops me doing my work because people [now] think I'm working for an advertising agency”.

²⁸ Szjt. Preambuluma.

²⁹ L. többek között a YouTube és a SACEM sikeres megállapodását: http://eszerint.blog.hu/2010/10/07/megallapodott_a_youtube_a_francia_jogkezelovel; vagy a hazai érdekeltek részvételével rendezett különféle konferenciákat (pl. Könyvmarketing Konferencia).

a kompromisszumokra törekvő megállapodásokra,²⁹ és a technikai fejlődést nem elítélő, nem káros körülménynek tekintő, hanem annak előnyeit kiaknázni igyekvő, azzal pozitív értelemben számoló kezdeményezésre.³⁰ Az internet valóban közvetlen kapcsolatot teremt az egyes alkotók, illetve a felhasználók, a közönség között, „szinte korlátlan választék lehetőségét kínálja, és ... potenciális változatosságával egyszerre izgató és félelmetes.”³¹ A szerzői jogban is mindenképp átalakulás, az új körülményekhez történő igazodás szükséges, valóban „újra kell töltenünk” a tartalmát, illetve eddigi fogalmait újra kell értelmeznünk a XXI. század valóságában. Kérdéses azonban, hogy ez az újrendeződés egyáltalán elképzelhető-e a szerzői jog további differenciálása nélkül? Gondolkozhatunk-e minden újonnan felmerülő kérdéstről a szerzői jog eddig ismert általános rendelkezésein belül, avagy tovább kell cizellálnunk – de nem bonyolítanunk – a rendszert annak érdekében, hogy valamennyi, szerzői jogi védelem alá eső alkotástípusra vonatkozóan megfelelő szabályok születhessenek?

Mind a különféle területeken munkálkodó szerzőknek az alkotásukhoz való viszonya, mind az alkotásokra vonatkozó felhasználói igények igen szerteágazó képet mutatnak a különféle műveknél: egy szépirodalmi regény, egy kortárs festmény, egy szoftver, egy popdal, egy magyar film, egy reklámszlogen, egy közösségi oldalra feltöltött fotó, egy oktatási céllal készült tudományos munka stb. esetében más és más felhasználói igényekkel, jogsértési lehetőségekkel és jogos érdekekkel találkozhatunk, mint ahogyan a gazdaságban betöltött szerepük is egészen eltérő lehet.³² Akár további differenciálással, akár anélkül, mindenképp szükséges, hogy a szerzői jogi szabályoknak a folyamatos technikai fejlődés következtében szükségessé váló változtatása során ne feledkezzünk el arról, mi is a jogterület *alapvető feladata* a számos egyéb érték védelme mellett: a kreatív, alkotó ember szellemi tevékenységének elismerése, a szerzőnek a művére vonatkozó vagyoni és személyhez fűződő – semmiképp nem korlátlan – jogainak védelme. Bár nem tűnik egyszerű feladatnak a szerteágazó műtípusokra és valamennyi szereplőre tekintettel levő szabályozás kialakítása, mégsem megvalósíthatatlan. Befejezésül hadd álljon itt egy könyvkiadással foglalkozó amerikai szerző gondolata: „a kialakulóban lévő új technológiák előrevetítik egy olyan, teljesen átalakult iparág lehetőségét, amely hitem szerint mindeddig sohasem látott mértékben fogja végezni történelmi feladatát, s hogy mindez milyen következményekkel jár majd, azt még korai lenne megjósolni. Fajunk korántsem makulátlan történetét ismerve az ember nem számíthat felhőtlenül boldog jövőre, de azért van okunk az optimizmusra.”³³

³⁰ Pl. a Creative Commons.

³¹ Jason Epstein: A könyvkiadás múltja, jelene és jövője. Európa könyvkiadó, Budapest, 2002, p. 104.

³² Vö. Penyigey Krisztina: A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon. Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2009.

³³ Epstein: i. m. (31), p. 105.